

Sabah ve uyanış

Tan yeri ağarmaya başlayınca her yerde ve her şeyde uyanış başlar. Horozlar öter, ağaçlarda kuşlar cıvıllı cıvıllı ötüşür. Sabâ makamında uzun uzun okunmaya başlayan sabah ezanı insanları “Hayye ales-salâh” (haydin namaza) ve “Hayye alel-felâh” (haydin kurtuluşa) nidasıyla davet ederken, diğer vakitlerde okunan ezandan farklı olarak "**Esselatu hayrun min en-nevm**" (Namaz uykudan hayırlıdır) hakikatını da duyurur. Ama niceleri gaflet uykusuna devam eder. “İnsanlar uykudadır; öldükleri zaman uyanırlar.”

İnsanların uyanmasına vesile olmak ve Hz. Muhammed’e Allah’tan rahmet dilemek, onun şefaatinin istemek ve ona duyulan sevgiyi ifade etmek maksadıyla eskiden sabah ezanından önce “**sabah salâsı**” okunmuş. Üç bölümden oluşan sabah salâsının metni şöyledir:

1. es-Salâtü ve’s-selâmü aleyk
2. yâ seyyidenâ yâ Resûlellah
yâ seyyidenâ yâ habîbellah
yâ seyyidenâ yâ nebiyyallah
yâ seyyidenâ yâ hayrehalkıllah
yâ seyyidenâ yâ nûrearşillâh
3. Allah Allah Allah mevlâ hû.

Minarelerde sabah salâsı okunurken Hz. Peygamber’in sıfatlarını ifade eden ikinci bölümün her bir bendinin icrasından sonra birinci bölüme dönülür ve en sonunda üçüncü bölüm okunarak salâ bitirilirdi. (TDV, *İslâm Ansiklopedisi*)

Rabbini, içinden yalvararak ve korkarak, yüksek olmayan bir sesle **sabah-akşam zikret** ve gafillerden olma. (A’raf, 7/205)

Göklerde ve yerde kim varsa, ister istemez kendileri de gölgeleri de **sabah akşam Allah’a boyun eğ**. (Ra’d, 13/15)

Sabah akşam Rablerine, O’nun rızasını dileyerek **dua edenlerle birlikte ol**. (Kehf, 18/28)

Ey iman edenler! Allah’ı çokça zikredin. **O’nu sabah akşam tespih edin**. (Ahzâb, 33/42)

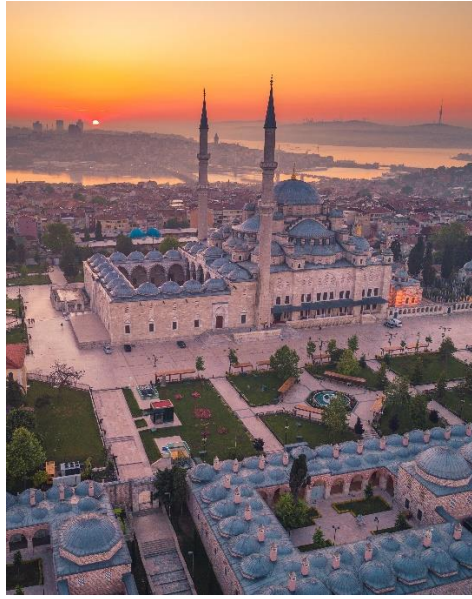
Sabah akşam Rabbinin adını an. (İnsân, 76/25)

“Yalnız bin din, bir ilâh! / Lâ-ilâhe-illâllah!” zikriyle “İkilik yok, birlik var” diyen Orhan Seyfi Orhon’un “**Birlik**” şiiri:

İkilik yok, birlik var; Yalnız bunda dirlik var; Yalnız bundadır felâh; >	Lâ-ilâhe-illâllah!
Bir aşk için gönüller; Çırpınırken beraber, İkiye tapmak günah!	Lâ-ilâhe-illâllah!
Şu münafık karanlık; Sona erecek artık, Sabah olacak, sabah!	Lâ-ilâhe-illâllah!
Her türlü nimet bunda, Beklenen cennet bunda: Yalnız bin din, bir ilâh!	Lâ-ilâhe-illâllah!

- Sabah namazını beş yüz yıllık camide kılarak çinilerin güzelliğini, direklerin (fil ayağı) sağlamlığını, mabedin ruhanîyetinde melekleri ve coşan yürekleri gören Arif Nihat Asya'nın “Yürekler” şiiri:

<p>Çinide daha bu sabah Açılmış çiçekler gördüm. Yaklaştım: konmuş arılar, Uçan kelebekler gördüm. ></p>	<p>Kovanların kuytusunda Dizili petekler gördüm. Mihraplarda ruhlar vardı, Mimberde melekler gördüm.</p>
<p>Dolaştım: beş yüz yaşında Koç yiğit direkler gördüm. Sütunlarda, direklerde Bükülmez bilekler gördüm. Dinledim: vuran nabızlar, Ve çarpan yürekler gördüm.</p>	<p>Gezdim dışarda yolları.. Dilekler, istekler gördüm; Eski sanatın yanında Yeniye emekler gördüm.</p>

- Mehmet Akif Ersoy'un “Fâtih Câmii” şiirinden (sadeleştirilmiş):

<p>Sabahı pek severim, o en güzel zamanımdır, Benim en candan dostumdur, neşemin arttığı andır. Göğün eli gecenin örtüsünü henüz açmamıştı, Sabah rüzgârı da sakın uykusundan daha ayılmamıştı. Henüz uykudan kalkmış müezzinin sesi, Ki bu hazin bir ses idi, ruhuma aksetti.</p>	<p>İçimi dalga dalga sardı bir coşkunluk, Ezanı bekleyemedim, açılmadan ufuk, Karanlığa sarınmış yatan sokaklardan Coşku içinde geçtim, önümde bir meydan Görüldü, Fatih'e gelmişim, anladım, azıcık Gidince mâbede, baktım ki bekliyor uyanık!</p>
--	---

- **Sabahları** (Alâeddin Soykan)

<p>Çın çın öter karanlık Vurunca tan çekicini Küçücük gagasıyla -Tiz ve uzunca bir örs olan- Sesi üstüne Şafak vakti kanat kanat Bir anı çırpıp horozcuk</p>	<p>Derken bir ağızdan ağır Yedi kat göğü ezan ezan Deler olanca minare Ve göğün al kanı yere Birden nura dönüşerek İnanmış alınlardan Secdeler halinde usul Akar akar akar</p>
--	---

Sabahla beraber gecenin sessizliği bozulur, hayat hareketlenir: Banliyö trenleri, belediye otobüsleri, minibüsler, servis araçları, otomobiller, yayalar; “ılgıt ılgıt esen seher yelleri”, kuşlar, ağaçlar... Ve doğan güneşin ışıkları her yeri doldurur, renklendirir. Orhan Veli'nin “**Gün Doğuyor**” şiiri:

Dili çözülüyor gecelerin, Gölgeler kaçıyor derine, Alıp sihrini bilmecelerin Gün doğuyor şehrin üzerine. >	Korkarak şeklliyor bacalar, Gün doğuyor şehrin üzerine. Bakıyorlar günün gözlerine Gözleri uykulu atmacalar.
Sallıyarak dallarını kavak Yükseliyor her günkü yerine, Gün doğuyor şehrin üzerine, Mavi bir ışıkla ağararak.	Gün doğuyor şehrin üzerine, Renk renk hacimle doluyor her yer. Dalıyor dağınık yüzlü evler Hâlâ yanan sokak fenerine.
Toprak kıvıldıyor yavaş yavaş, Gün doğuyor şehrin üzerine, Bembeyaz gece çiçeklerine Sabahla düşüyor bir damla yaş.	Ve bir deniz hücumu halinde Gün doğuyor şehrin üzerine.

Köyde sabah ezanı okununca rahmetli babam hazırlanıp abdestini alır, sünneti kılar ve sabah namazının farzını kılmak için camiye giderdi. Rahmetli anam, namazını kılıp ahıra girerdi. Kara ineği sağıp, sütü küpeciğe ya da küçük “helke”ye boşaltıp ağzını kapatarak sargı ipiyle sıkıca sarardı. Eşeğin üzerindeki “heğbe”nin gözüne koyar, eşeğin üzerine de ben binerdim. Eşeğin üzerinde “Taşkestik” mevkiine doğru yol alırken, “İdris Dağı”ndan “Kurbanlı Köyü”ne doğru uzanan tepelerin ufku önce kızarır, sonra turuncuya, daha sonra sarıya dönerken doğan güneşi seyrederdim. Kızarak batan güneş sakin bir şekilde yavaş yavaş tepelerin ardında kaybolurken, **doğan güneşin hareketliliği** bana hep çember çeviren çocukları hatırlatırdı.

Yaz tatilinde her sabah köydeki evimizden aldığım inek sütünü “Taşpınar” mevkiindeki “yukarı ağıl”da kalan ablama götürürdüm. O da koyunlardan sağdığı süt ile inek sütünü karıştırıp pişirerek, yaylada açık havada “sele” altında kaymak tutmasını sağlar, yoğurt yapar ve yayıkta yayarak tereyağ elde ederdi.

Cahit Sıtkı Tarancı'dan “**Sabah Duası**”:

Sen doğmana bak güzel gün Gözümü alan aydınlık Dağlar seninle heybetli Ovalar seninle sonsuz. >	Şükür sayabildiğime Şehrimin bacalarını Duası anacığımın Her bacada duman gerek. >	Bir neşedir ağaçlarda Yaprak yaprak ışıldayan Uçan kuşa güle güle Gönlüm kanatlarındadır.
---	--	--

Artık ayırd ediyorum Fabrikayı mezardan Meydan şimdi meydan oldu Yollar şimdi yola benzer.	Kulak ver ne musikidir Her doğan günle beraber Şehirden gelen uğultu Dinlemeye doyamadığım.	Dilerim ulu Tanrı'dan Bu mübarek sabah vakti Okula giden çocuğa Zihin açıklığı versin.
İşçisine memuruna Cümlesine cesaret sabır Açılan pencerelere Kalkan kepeneklere selam.	Sen doğmana bak güzel gün Gözümü alan aydınlık Trenler seninle gider Vapurlar seninle gelir Senden her beklediğimiz.	

- **Sabah** (*Tahir Kutsi Makal*)

... Üç kadın, üçüncü olarak sağa kıvrıldığında köşedeki bankanın saati beş buçuğu gösteriyordu. Sıcak solukları, havada buğulanıp donuyordu. Uykudan arınmışlardı. Ne iyi kadımlar, dedikodu bilmiyorlardı. **Esniyorlardı ama dinçtiler. Yeni güne boya görmemiş taze ciltle başlıyorlardı. İyilik doluydu kalpleri, çalışma gücü doluydu.** Konuşmadılar, yürüdüler. Cibalide, girdikleri kapıdan ağır bir tütün kokusu yayıldı ortalığa.

Bir gün önceki maçın sonucunu tartışarak ilerleyen gençler, Rızapaşa yokuşunu vurunca adımlarını daha da açtılar. **Yollarda çöpçüler günün ilk süpürgesini çalışıyorlardı.** İki delikanlı, emektar çöpçüye takıldı. Çöpçü, “sabah sabah..” diye hışımla mırıldandı.

Az sonra gençlerin soluk soluğa ceketlerini fırlatıp attıkları **bakırcı dükkanlarından balyoz sesleri duyulur oldu.** Körükler, kara kömürlerden kızıl kıvılcımlar püskürtmeğe başladı.

Tepedeki cam altında “Sağmalcılar” yazılı **halk otobüsünden** dökülenlerin yönü Yeşildirekti. Yeşildirek’e gidenlerin büyük bir kısmı Cağaloğlu’nda inmişti. Çok geçmeden her açık pencere, sokağa **trikotajcı kızların** düğmeye dokunmasıyla overlokların tiz sesini yansıtacaktı.

Oldum olsa güzeldir büyük şehirlerin uyanışı. İlk gelişimde sabahın alaca karanlığında boz dumanlara dalıp İstanbul’un sessizliğini bıçaklayan trenimize kızmıştım. İstanbul’u uyandırmıştı.

İstanbul’da, **güneşin doğuşunu yolda gören kişiler, işçiler** aynı durumdadırlar. **Şehri uyandırmaktan çekiniyorlar: Telaşlı adımlardan ses çıkmıyor.** Herkes içine kapanık, herkes gözleriyle konuşuyor.

Sonra bir kızılca kıyamet kopuyor. Garlarda istim boşaltan lokomotiflerin, babalardan halatları almağa hazırlanan vapurların, su kaynatmaya çalışan (miyadı dolmuş) otobüslerin, vinçlerin acı, kaba, korkunç gürültüsü yükseliyor.

İstanbul’un uyanışında acı buruk bir tat var. Huzurları düşmanca bozan, sabahın altısından gece on ikiye kadar büyüyen, yavaşlayan, yine büyüyen gürültüde yakıcı bir tat var.

İşportacılar bir başka bağırıyorlar. Köprü başlarında kopan şamata, işine koşanların beyinde sıcak su akıntısı gibi dolaşüyor.

“-Sabah sabah ne vurursak kâr abi. Bu saatlerde kısmet avucumuzun içinde. Mesai başlayınca Yeşillilerden göz baş alamıyoruz.”

Elleri önlük cebinde bir **börekçi** söylüyor bunu. Börekçinin sırasında **simitçi** var. Onun yanı başında kestaneciler, meyveciler...

Güneşin ayazla boğuştuğu bir anda jiletçiler, çikletçiler de iş başında:

“-Evde traş olamayan buraya gelsin. Alman malı gümrükten yeni çıktı. Hem kahvaltı yap, hem traş ol.”

İğne at yere düşmez Eminönü alanında. Vapurdan çıkıp rıhtıma uzanan kuyruklarda Topkapı’ya, Edirnekapı’ya, Malta’ya, Aksaray’a, Fatih’e gitmek üzere **otobüs bekleyen insanlar!** İş yerleri oralarda.

Dolmuşçular, birininki ötekinin sesini örten, duyurmak için boazını yırtan haykırışlar:

“-Kasımpaşa’ya yok mu?

-Eyüp bir! Kalkıyor. Beş dakikada varır!

Başka zaman dolmuş şoförleri bu kadar uzun konuşmazlar.

Sonra “hava koridoru”. Yni Camie bitişik kemerin altındaki geçit. Geçitte rüzgâr anaforu ve binlerce insan.

Sabah uykularını yarıda kesen işçilerin, göreve koşan memurların, ilk otobüsle Levent’teki bir fabrika durağında sona erenlerin, “hava koridoru”ndaki rüzgârı geriye iten topluluğun bu telâşlı hâli ekmek parası için. Akşam evde kendilerini bekleyen için, yarın için...

Her sabah İstanbul, ekmek parası için böyle gürültülü uyanıyor.

“Türkiye'nin kopmaz bağlarla bağlandığı İslam medeniyetinin bu topraklarda yeniden uyanması, dirilmesi adına söz söyleyen, düşünen her insanın **Fethi Gemuhluoğlu**'nun fikirlerinden etkilendiği, ondan ilham aldığı bir gerçektir. Sağ sol kavgalarının ülkenin yiğit evlatlarının enerjilerini aldığı bir dönemde o, bir insanda hayra dönük bir yön bulmuşsa onu konuşmuş, onu harlamıştır. Mesela Cahit Tanyol'un Sosyalist Kültür Derneği Başkanı olmasına değil onun Fethin 500. Yıldönümünde yazdığı metne bakmış, onu onunla değerlendirmiş, onunla yüreklendirmekten geri durmamıştır. **'İnsan ömründe bir nefesini bile iman ile alsa, o nefes son nefesinde onun imdadına yetişir.'** diyerek o, herkeste o nefesin izini sürmüştür. Milletın evladına hep bu gözle bakmıştır. Şimdi bu bakışa nasıl da can yakıcı bir ihtiyacımız olduğu ortada. Bir kahvenin kırk yıl hatırı vardır diyenlere o **bir merhabanın kırk yıl hatırı vardır** demiştir. Onun bakış açısına, genişliğine çok ihtiyacımız var.”

Erdem Bayazıt şiir kitabı “Sebep Ey”i;

“Son söz gibi, son söz kadar aziz, son söz kadar bakir, son söz kadar saffet ve iffet dolu, sanki bir emanet gibi; emaneten söylüyorum:

Vad-i ilahide hulf (cayma) olmadığına göre sonu, merhaba ile idare edilecek kadar **güzel günler gelecektir**. Şah-ı Velayet (Hz. Ali) buyuruyorlar ki, “**Gözü olana sabah ışıdır.**” Şeb-ı yeldanın bittiği mutlak. Türkiye’de... ve nifak kemalini bulmuş ve zevali olmuştur. Tekrar söyleyeyim, bu beldenin üstünde.. ve nifak hükümlerini icra etmişlerdir. Şimdi riya saltanatını sürüyor, onun da ömrü çok kısadır. **Gelecek mübarek bir vakte hazır olunuz.** Şah-ı Velayet’in keliması mübarekelerini tekrar söylüyorum: “Gözü olana sabah ışıdır.” Hal-i yakazadayız. O sabahın alacasındayız.” diyen gönül insanı Fethi Gemuhluoğlu’na ithaf eder. (*Said Yavuz*)

Erdem Bayazıt’ın “**Birazdan Gün Doğacak**” şiiri:

Beton duvarlar arasında bir çiçek açtı
Siz kahramanınızın çelik dişliler arasında direnen insanlığın
Saçlarınız ızdırıp denizinde bir tutam başak
Elleriniz kök salmış ağacıdır zamana
O inanmışlar çağının.

Zaman akar yer direnir gökyüzü kanat gerer

Siz ölümsüz çiçeği taşırsınız göğsünüzde

Karanlığın ormanında iman güneşidir gözünüz

Soluğunuz umutsuz ceylanların gözyaşına sünger.

Gün doğar rüzgar eser bulut dolanır

Rahmet şarkısı söyler yağmurlar

Alnınız en soylu isyandır demir külçelere

Gürültü susar ses donar sevgi tohumu patlar

Sessiz bir bombadır konuşur derinlerde.

Ey bizim sabır yüklü toprağımızın kutsal ağacı

Sen bize hayatsın umutsun mezarlar kadar derin

Bizi tutan bir şey varsa dirilten o sensin

Üzerinde uyuduğumuz yavru kuşların tüy renkli sıcaklığı.

Ey damarlarımızda donan buz yüzlü heykeller beldesinden

Yıkıntılar sonrası sığındığım şefkat anası

Ey dağları yerinden oynatan ses ey mermeri toz eden rüzgar

Ey alemi donatan ışık toprağa can veren el.

Gün olur toprak uyanır ağaç uyanır uyanır böcekler
Sarı bozkır titrer çıplak ağaçlar yeşerir gök yıkanır kirli dumanlardan
Su coşar deniz kabarır canlanır ölü şehirler
Yemyeşil bir rüzgar eser yıldızlar arasından.
 Şimdi siz taşıyorsunuz müjdenin kurşun yükünü
Çatlayacak yalanın çelik kabuğu
Sizin bahçenizde büyüyecek imanın güneş yüzlü çocuğu.

○ **Gün Doğuyor** (*Orhan Veli*)

Dili çözüyor gecelerin, Gölgeler kaçıyor derine, Alıp sihrini bilmecelelerin Gün doğuyor şehrin üzerine. >	Korkarak şeklliyor bacalar, Gün doğuyor şehrin üzerine. Bakıyorlar günün gözlerine Gözleri uykulu atmacalar.
Sallayarak dallarını kavak Yükseliyor her günkü yerine, Gün doğuyor şehrin üzerine, Mavi bir ışıkla ağararak.	Toprak kııldııyor yavaş yavaş, Gün doğuyor şehrin üzerine, Bembeyaz gece çiçeklerine Sabahla düşüyor bir damla yaş.
Ve bir deniz hücumu halinde Gün doğuyor şehrin üzerine.	

○ **Şafak'a ilâhi** (*Vedalar*)

Tan yeri ağarıyor bak, Işıkların en güzeli, En gönül açanı: Şafak. Güneş ufku terkedince Tahtına kurulur Gece, Sonra saltanat şafağın... >	Beyaz siler karanlığı, Gece başlayınca erir. Renklerine bakmayın siz Bunlar iki hemşiredir, Kalpleri bir, yolları bir. Biri gider, biri gelir Senelerdir, senelerdir..
Kimi işine koşacak, Didinecek çalışacak, Kiminin amacı şöhret, Kimi zafer kazanacak, Kiminin derdi dünyalık, Kiminin işi zorbalık. Kötüler uyuya kalsın.	Sen, geçen şafakların sonuncusu Sen ilki gelecek şafakların Bizi aydınlatmalısın. Eski şafakları seyredenler Toprak oldu birer birer. Şimdi bize gülümsüyor. Bizler de kocayacağız, Bizim de sonumuz toprak, O hep böyle genç kalacak, Göklerin dilber kızını Torunlarımız selâmlayacak

○ **Yalvarış** (*Yavuz Bülent Bâkiler*)

Siyah, korkunç ve derin Geceler sizin olsun. Duâlar kadar serin Bana sabahı verin. >	Beni içimdeki yâr Gezdirdi diyar diyar Sizin olsun tanrılar Bana Allah'ı verin. >	İçimdeki bilmece Nursuz, uykusuz gece Çözülün hece hece İçimdeki bilmece.
--	---	--

Nedir bu duyduğum ses Nerde en güzel heves Hani “hû” diyen nefes Nedir bu duyduğum ses	Beni affeder misin Huzurunda bir sabah; Dilimde ismin Allah Ve yarım kalmış bir ah İle gözyaşı döksem Saatlerce diz çöksem Yansam, yakınsam dursam. “Hadi kulum” der misin? Beni affeder misin?	Yedilerle, kırklarla Bir gün hıçkırıklarla Yoluna düşeceğim Bir gün hıçkırıklarla.
Dinleyin susun, susun Suların hoş sesinden Veliler nefesinden Bir rûya kadar güzel Bir ömür kadar uzun İlâhiler okunsun Dinleyin susun, susun!..		

○ **Her Sabah Baktığımda** (Mehmet Çınarlı)

Her sabah baktığımda aynalara Babamın çehresi karşımda durur: Yorgun, endişeli, yıpranmış, uçuk. Saçı aktır ve biraz kamburdur. Sorarım rüzgâra, yağmurla kara: Nerdedir genç adam ve mutlu çocuk?	Yeni bir aşka tutulmak, delice, Şimdi dağlar kadar uzak görünür. Yolların en geçilmez olduğu an. Kara bir renk alan ufuklardan Uzanıp tutmadıkça dost eli de, Düşüp yok olmadan nasıl yürünür?
---	---

○ Sezen Aksu'nun uşşak şarkısı:
“Gün ağarınca boynum bükülür
Dalarım uzaklara gönlüm sıkılır”

○ Yusuf Nalkesen'in hicaz şarkısı:

Sormamışsın hiç kimseden Pek üzgünmüşsün giderken Arayıp durmuşsun beni Kimseye belli etmeden	Gitmek mi zor kalmak mı zor O sabâhı gel bana sor O sabâhı sen bana sor
--	--

○ **Yalnızlığım** (Fazıl Hüsnü Dağlarca)
“Tlık bir su gibidir içimde yalnızlığım,
Yalnızlığım, ruhumda uzak bir ses gibidir.
Her sabah ufuklardan mavi şarkılar gelir,
Ve her sabah ürperir içimde yalnızlığım”

○ **“Serin rüzgârlara pencereni aç!**
Karşında fecirle değişen ağaç,
Bak, seyret ağaran rengini ufkun
Mahmur gözlerinde süzülün uykun.” (Ahmet Hamdi Tanpınar)

○ **“Bir sabah tanıdık bir şehre girerken**
Sıcak ve dost şeyler düşünür insan
Tanıdık bir yatak bekler sizi
Bir çocuk yüzü gülümser anılardan” (Ataol Behramoğlu)

- Ufkumda mavi mavi, gök gök sema durmalı,
Samsun'dan, Ankara'dan **bana Güneş vurmali** (*Necmettin Esin*)
- **“Dal goncayı bir sabah açılmış buldu,
Gül melteme bir masal deyip savruldu
Dünyada vefasızlığa bak; on günde
Bir gül yetişip, açıp, solup kayboldu.”** (*Ömer Hayyam*)
- **“Sabah uykusu
Rızka bir pusu”...** (*Necip Fazıl*)